

ВЗАЄМОДІЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПИТАННІ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДИ

Віктор Легкодух

ад'юнкт штатний науково-організаційного відділу Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

E-mail: desantura972@gmail.com

ResearcherID: HZM-1955-2023

<https://orcid.org/0000-0002-3823-1619>

У даній статті розглядається проблема взаємодії Збройних Сил України та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді. Обґрунтовується ідея про те, що громадянське суспільство в Україні є постійним учасником публічно-політичних процесів та виконує компенсаторну функцію на тлі обмеженого внутрішнього потенціалу державно-управлінського впливу та інститутів державної влади в питаннях забезпечення національної безпеки. У статті з'ясовано особливості взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства в рамках конвенційної війни та на тлі гібридної, інформаційної війни. З'ясовано, що українське громадянське суспільство має вагомий досвід захисту національних інтересів та допомоги силам оборони України ще з 2014 р. За весь період гібридної війни можливості та ефективність взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питаннях оборони держави значно підвищилися та досягли свого піку на тлі повномасштабного вторгнення у 2022 р. У статті порушується тема російської пропаганди проти українського громадянського суспільства, розкриваються основні етапи періодизації інформаційної війни росії проти України, особливості інформаційних спецоперацій та їх ефективність починаючи з 2014 р. Встановлено, що Україна, не маючи на початку сучасного протистояння з росією продуктивних засобів боротьби з ворожою пропагандою, на сьогодні накопичила вагомий арсенал ресурсів, включаючи можливості ЗМІ, сил оборони держави та громадянського суспільства. На основі вивчення можливостей взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді, автор дійшов висновку, що на сьогодні Україна має багатий, але розрізнений, несистематизований досвід боротьби з пропагандою. Важливою задачею у рамках взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у цьому питанні є створення єдиної концепції, яка допоможе узгодити взаємодію всіх задіяних у інформаційній боротьбі органів ЗСУ та його оборонних відомств, ЗМІ, а також громадянського суспільства. Встановлено, що ЗСУ мають співпрацювати зі ЗМІ, громадськими організаціями та суспільством над спільними кроками у протидії російській пропаганді, а також поліпшувати рівень своєї взаємодії з громадянським суспільством.

Ключові слова: Збройні Сили України, громадянське суспільство, інформаційна війна, російська пропаганда, протидія пропаганді.

Постановка проблеми. Громадянське суспільство є важливим елементом функціонування держави, рушійною силою історії та розвитку правової системи в країні. Сценарії взаємодії громадянського суспільства та державної влади можуть бути різними – від підтримки та допомоги до протистояння та революцій. Важливу роль громадянське суспільство відіграє і в умовах сучасних війн та збройних конфліктів, що засвідчили як приклади війн у рамках так званої «Арабської весни» в арабських країнах, так і досвід війн у Європі наприкінці ХХ – початку ХХІ ст.

Україна, яка на сьогодні ще розбудовує свою демократичну систему, має досить потужне громадянське суспільство, яке вагомо впливає на події в державі. Саме завдяки силам громадянського суспільства Україна протягом своєї історії чинила опір зовнішнім та внутрішнім ворогам. Лише за останні роки наша держава пережила кілька революцій (Революція на граніті (1990 р.), Помаранчева революція (2004 – 2005 рр.), Революція гідності (2013 – 2014 рр.) ініційованих та реалізованих громадянським суспільством. Відповідно, громадянське суспільство в Україні є постійним учасником публічно-політичних процесів.

Ще одна вагома задача громадянського суспільства в Україні, як у країні, яка має потужного споконвічного ворога на своїх північних та східних кордонах та весь час стикається із зовнішніми загрозами безпеці, це підтримка обороноздатності держави. На думку С. Дроботова, в умовах, коли внутрішній потенціал державно-управлінського впливу та інститутів державної влади в питаннях забезпечення національної безпеки вичерпується, саме інститути громадянського суспільства в Україні беруть на себе низку функцій в цій сфері [Дроботов, 2019, с. 14]. Саме таким чином діяло українське громадянське суспільство у 2014 р. на тлі гібридної агресії росії та фактичного занепаду оборонної системи України. Саме громадянське суспільство вагомо компенсувало брак кадрових військових, матеріального забезпечення війська та дозволило Україні відстояти значну частину своїх територій, які прагнув захопити ворог.

Кардинальним чином сприйняття ролі громадянського суспільства у воюючій країні змінив досвід війни росії проти України починаючи з 2014 р., включно з етапом повномасштабного вторгнення з 24 лютого 2022 р. Цю війну низка політичних аналітиків та світових ЗМІ вже охрестили «народною війною»

через вагому частку народного спротиву та підтримки Збройних Сил України зі сторони громадянського суспільства [Leicester, 2022]. Така підтримка має вагомий вплив на перебіг військових дій та посилює обороноздатність країни в умовах протистояння потужнішому та чисельнішому ворогу.

Громадянське суспільство та ЗСУ можуть взаємодіяти у різних напрямках – як у рамках конвенційної війни (підтримка сил оборони зі сторони волонтерів, збори коштів населенням на придбання спорядження чи зброї, залучення активних членів суспільства до добровільних формувань чи до ЗСУ тощо), так і в інформаційній площині, протидіючи ворожій пропаганді, яка часто спрямована саме проти громадянського суспільства. Це обумовлює актуальність вивчення шляхів взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питаннях протидії російській пропаганді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання взаємодії ЗСУ та громадського суспільства активно вивчаються та розробляються на сьогодні. Більшість вчених приділяють увагу принципам, законодавчій основі такої взаємодії (зокрема, у працях І. Коропатніка [Коропатнік, 2016], Л. Кравченко, Т. Нікітюк, В. Лукічова, В. Арнаутової [Кравченко та ін., 2021], Н. Оніщенко, С. Сунегіна [Оніщенко, Сунегін, 2023], В. Пашинського [Пашинський, 2021] та ін.). Розробляються науковцями також і питання протидії російській пропаганді (А. Близнюк [Близнюк, 2015], Ж. Денисюк [Денисюк, 2021], Ю. Лапаєв [Лапаєв, 2017], А. Михайличенко [Михайличенко, 2017], Ю. Петручок [Петручок, 2018], Т. Чернишова [Чернишова, 2021], Ю. Юринець [Юринець, 2022] та ін.).

Значно підвищився інтерес науковців, військових та представників громадянського суспільства до питань взаємодії громадянського суспільства з сектором безпеки України у 2021 р., коли Україна вперше після подій 2014 р. стикнулася із загрозою повномасштабного вторгнення росії на наші території. Питання налагодження такої взаємодії розроблялися у публікаціях П. Богуцького [Богуцький, 2021], К. Дашкової [Дашкова, 2021], В. Дзюби [Дзюба, 2021]. Питання громадського нагляду за сектором безпеки і оборони у сфері військово-технічного співробітництва розроблялося у статті Д. Севост'яненко [Севост'яненко, 2021], тоді як проблеми інформаційної безпеки взаємодії суб'єктів публічного адміністрування з громадськістю вивчає С. Онопрієнко [Онопрієнко, 2021].

Цінною у рамках окресленої тематики дослідження є праця О. В. Курбана «Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі» [Курбан, 2016], у якій висвітлені питання прийомів та механізмів ведення інформаційної війни у соціальних мережах, у тому числі автор частково торкається досвіду України у здійсненні інформаційних операцій засобами військових відомств та волонтерських і активістських проєктів.

В. Ф. Загурська-Антонюк також вдається до вивчення політично-інформаційних безпекових механізмів в українській державній системі у контексті геополітичних змін, звертаючи особливу увагу на стратегічні комунікації як обмін смислами та ідеями на

підтримку національних цілей (тобто стратегічно). Дослідниця впевнена, що Україна повинна приділяти вагому увагу розвитку таких стратегічних комунікацій між оборонними відомствами та суспільством, спочатку на законодавчому рівні, а потім і на практиці [Загурська-Антонюк, 2020].

Втім, попри вже наявні розробки проблеми, питання взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у сфері протидії російській пропаганді залишається відкритим та потребує вивчення та розробки, особливо – з урахуванням умов повномасштабної війни росії проти України, що розпочалася у 2022 р.

Мета цієї статті полягає у вивченні напрямків взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді.

Для досягнення поставленої мети роботи необхідно виконати ряд завдань, серед яких:

- визначити законодавчі основи взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді;
- з'ясувати специфіку російської пропаганди як засобу впливу на українське громадянське суспільство;
- окреслити шляхи співпраці ЗСУ та громадянського суспільства у галузі інформаційної гігієни та протидії російській пропаганді.

Виклад основного матеріалу. Громадянське суспільство відіграє одну з ключових ролей у протидії України російській військовій агресії починаючи з 2014 р. та по сьогодні. Звіт за результатами соціологічного дослідження «Громадянське суспільство в Україні в умовах війни – 2022» демонструє, що за рік повномасштабної війни з росією лише найбільші благодійні фонди («United24», БФ «Повернись живим» та БО «Благодійний фонд Сергія Притули») зібрали на потреби ЗСУ близько 1 млрд. доларів. За цей період було зареєстровано 2 760 нових ГО, які допомагають ЗСУ, здійснюють гуманітарні місії та інформаційну підтримку суспільства під час війни [Громадянське суспільство в Україні в умовах війни – 2022].

Окрім того, вагоме значення мають не лише благодійні організації та волонтери, але й звичайні громадяни – показовим є феномен української територіальної оборони, яка значно посилила позиції ЗСУ та оборонні можливості України у перші дні та тижні повномасштабного наступу на Україну; відчутним є також вплив руху опору населення на окупованих територіях, що яскраво засвідчили, наприклад, антиросійські мітинги в Херсоні, Мелітополі, Бердянську та інших містах під час окупації цих міст росіянами у 2022 р., а також діяльність партизан на всій окупованій ворогом території України [Назарова, 2022].

Співпраця ЗСУ та громадянського суспільства має юридичні підстави. Зокрема, у Законі України «Про національну безпеку України» (ст. 12) вказано, що сектор безпеки і оборони включає, крім іншого, також громадян країни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки [Про національну безпеку України]. Тобто законодавцем громадянське суспільство визначається як суб'єкт забезпечення оборони держави.

Ця стаття Закону України «Про національну

безпеку України» безпосередньо реалізується щонайменше починаючи з 2014 р. та першого гібридного вторгнення Росії на українські території. Громадяни активно підтримують ЗСУ та інші сили оборони держави, об'єднуючись у добровільні військові формування, поповнюючи лави ЗСУ, займають волонтерською, благодійною діяльністю, жертвуючи кошти та інші ресурси на потребу української армії чи людей, що постраждали від військових дій.

Втім, співпраця ЗСУ та громадянського суспільства має обоюсторонній характер – не лише населення та громадські організації допомагають війську, але й ЗСУ забезпечують безпеку та можливості функціонування громадянського суспільства в умовах війни. Одним із обов'язків ЗСУ є забезпечення безпеки громадян України та громадських організацій.

У цьому дослідженні звернемо увагу на взаємодію ЗСУ та громадянського суспільства у сфері протидії російській пропаганді. Пропаганда є одним із елементів гібридної війни росії проти цивілізованих країн світу, який загрожує громадянському суспільству навіть у тилу, далеко від лінії фронту. Війна росії проти України, яка почалася 2014 р., мала гібридний, асиметричний характер. У цій війні ворог застосував проти України весь свій потужний арсенал пропаганди та дезінформації, який росія «успадкувала» від СРСР. Для рф пропаганда є одним із найбільш обширних та детально розроблених інструментів впливу на власне суспільство й оточуючі країни.

Російська пропаганда поширюється багатьма каналами – російськими та іноземними проросійськими ЗМІ, у тому числі масовано через мережу Інтернет та соціальні мережі, вустами російських посадовців чи інших «рупорів» пропаганди на різних рівнях, у вигляді друкованих матеріалів безпосередньо у зоні бойових дій, через науку, літературу, спорт та ін. У своїх пропагандистських наративах росіяни використовують весь арсенал пропагандистських прийомів, розроблених свого часу як радянськими, так і нацистськими пропагандистами – це прийоми «гнилого оселедця», «велика брехня», «абсолютна очевидність», методи багаторазового повторення, напівправди, прийом «40/60» та ін. Ю. Петручок та Г. Щигельська також виокремлюють такі типи пропагандистських матеріалів, які використовує росія: «наклеювання ярликів», «пересмикування фактів», «свідки» тощо [Петручок, Щигельська, 2018].

Пропагандистська кампанія росії проти України найбільш активно розгорталася у 2014–2015 рр., оскільки виконувала свою провідну задачу – підтримку військової агресії росії та заперечення цієї військової агресії для українського, російського та західного суспільств. Починаючи з грудня 2013 р. російська пропаганда займалася дискредитацією протестного руху в Україні, розпалюванням ворожнечі між східними та західними регіонами України, а також підтримкою проросійських політиків та сил, інформаційний супровід так званого «Антимайдану».

Умовно з вересня 2015 р. можна було спостерігати націленість російської пропаганди на інформаційний супровід переорієнтації росії з повного протистояння

із Заходом до поступового налагодження співпраці та розрядки [Бурковський, 2017]. Втім, ця ситуація змінилася й до 2021 р. росія знову вийшла на шлях ескалації конфлікту, накопичення військ на кордонах з Україною та формування загрози повномасштабного вторгнення в Україну, яке відбулося 24 лютого 2022 р.

Пропаганда рф проти України здебільшого поділяється на три основні напрямки: 1) проти цивільного населення; 2) проти військовослужбовців; 3) формування негативного образу України закордоном. У компетенції ЗСУ здебільшого знаходиться протидія пропаганді рф, спрямованій проти українських військовослужбовців. Для цього на полі бою використовуються, зокрема, засоби РЕБ, які окрім своїх основних бойових задач можуть також використовуватися для протидії SMS-розсилкам пропагандистських меседжів, покликаних негативно впливати на морально-психологічний стан військовослужбовців.

Окрім того, важливою є й протидія пропаганді рф проти цивільного населення України. Зважаючи на вагомий роль підтримки громадянським суспільством сил оборони, не можна допускати успіху ворожих інформаційних атак проти українського суспільства. Зокрема, у Стратегії воєнної безпеки України, що була прийнята Радою національної безпеки і оборони (РНБО) України у 2021 р. та затверджена Указом Президента України від 25.03.2021 р. № 121/2021, вказується що пропаганда є одним із засобів ведення розв'язаної рф війни проти України [Про рішення Ради національної безпеки і оборони України].

Розглядаючи особливості впливу російської пропаганди на цивільне населення України до повномасштабного вторгнення, слід зазначити, що основна небезпека полягала у тому, що «через пресу, радіо, телебачення, інтернет-видання, соціальні мережі проводився масований інформаційний вплив на громадян України» [Близнюк, с. 49]. Поширення дезінформації, фейків, дискредитація дій ЗСУ та української влади в очах українського населення – всі ці напрямки ворожої пропаганди ставлять під загрозу співпрацю сил оборони та громадянського суспільства та цивільного населення в цілому. Цілями ворога можуть бути зниження підтримки українцями ЗСУ, зменшення кількості донатів, руйнування довіри українців до благодійних фондів та волонтерів, поширення панічних настроїв, зневіри, песимістичних прогнозів серед населення та ін.

Найбільш успішними з 2014 р. інформаційними операціями проти цивільного населення в Україні стали операції на території Криму та Донбасу. рф практично вдалося взяти під свій вплив цивільне населення регіонів, на територіях яких вони здійснювали свої гібридні дії, спрямовані на окупацію та анексію цих територій, їх відчуження від України. Наприклад, успішними інформаційними спеопераціями рф стали інсценування так званого «Корсунського інциденту» (ніч з 20 на 21 лютого 2014 р.), коли російська пропаганда викривила інформацію про «атаку» активістів Євромайдану, спрямовану на колону учасників Антимайдану [Власти Крима]; новинний сюжет на російському телеканалі «Перший канал» про «розп'ятого хлопчика» у

Слов'янську, якого, начебто вбили українські військові [Лапаєв, 2017] (12–13 липня 2014 р.); інформаційна кампанія росії з прикриття своєї відповідальності за збиття проросійськими бойовиками малайзійського пасажирського літака МН17 у районі населеного пункту Сніжне на Донбасі 17 липня 2014 р.

Ці та безліч інших інформаційних «вкидів» та кампаній, спрямованих на дискредитацію України та ЗСУ серед населення окупованих росією територій України мали свій ефект, знизивши підтримку України серед населення Донбасу. Надзвичайно руйнівний вплив мали численні повідомлення російських пропагандистських ЗМІ про «злочини» України у зоні ведення бойових дій, про «напад» України на Донбас та «захист» росією російськомовного населення Донбасу. Російська пропаганда активно експлуатувала образи загиблих у збройному зіткненні цивільних осіб («Горлівська Мадонна», «розіп'ятий хлопчик», «Алея янголів» у Донецьку та ін.), замовчуючи той факт, що першопричиною бойових дій в мирних українських містах стало вторгнення підконтрольних росії бойовиків та інших збройних формувань, а пізніше й кадрових російських військових, на українську територію.

Активна пропагандистська діяльність росії мала значний успіх та вагомий вплив на населення Донбасу. Соціологічні опитування, що проводилися навесні 2014 р., фіксували зростання у жителів українського Сходу страху перед українськими «націоналістами-бандерівцями». Згідно з даними опитування Центру Разумкова, такий страх задекларували у своїх відповідях 39% опитуваних жителів Сходу [Попова, 2019].

Успіхи ворога на інформаційному фронті завдають вагомих ударів по Україні та її силах оборони. Так, несприйняття українських військових на Донбасі місцевим населенням, збільшення випадків роботи цивільного населення на окупантів (зокрема й фіксування та здача позицій українських військових з подальшими ударами росіян за цими координатами) підсилювалися саме зусиллями пропагандистської машини росіян, розпалюванням ненависті до ЗСУ та української влади. Протидія руйнівному впливу ворожої пропаганди є однією із задач ЗСУ у їхній співпраці з цивільним населенням та громадянським суспільством. Провідним напрямком реалізації цієї задачі є контрпропаганда України у боротьбі з ворожими наративами в українському інформаційному просторі.

Контрпропаганда є тактикою або стратегією ураження ворожої пропаганди. Це зустрічні психологічні операції, які ідентифікують пропаганду суперника та слугують для викриття його спроб впливати на суспільну думку [Севост'яненко, 2021, с. 149]. Основним завданням контрпропаганди є розвінчання думок та меседжів супротивника [Юринець, 2022, с. 244]. Контрпропаганда, натомість, здійснюється за допомогою використання заходів інформаційно-психологічного захисту від такого впливу [Близнюк, 2015, с. 48].

На думку Ж. Денисюка, сутність контрпропаганди – це активні дії, що розкривають облудність пропаганди опонентів, які поширюють негативно критичну

інформацію. Головні принципи контрпропаганди – наступальність і послідовність. Завданням контрпропаганди є формування стійкої громадської думки та імунітету до пропаганди суб'єктів, що поширюють негативно критичну інформацію [Денисюк, 2021, с. 48]. Саме у забезпеченні такого імунітету громадянського суспільства й полягає співпраця українського громадянського суспільства та ЗСУ у сфері протидії ворожій пропаганді.

Забезпечення співпраці ЗСУ та громадянського суспільства у питаннях протидії російської пропаганди базується на комунікаціях ЗСУ та громадянського суспільства. Зі сторони ЗСУ меседжі контрпропаганди можуть реалізувати прес-служби Міністерства оборони, Служби безпеки чи інших оборонних відомств. Однак для успіху контрпропагандистських наративів обов'язковою є взаємодія таких органів зі ЗМІ та налагодження комунікацій із громадянським суспільством. На сьогодні така взаємодія лишається недостатньо злагодженою та потребує вагомого доопрацювання, про що, зокрема, стверджують у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду ідеології «руського міра»» (поданого на розгляд Верховної Ради України у 2021 р.) народні депутати О. Дунда та О. Аліксійчук. Автори цього проєкту закону впевнені, що «на сьогоднішній день заходи, вжиті українською владою, не достатні для налаштування ефективної системи контрпропаганди проти «руського міра». Тому проблема залишається й досі невирішеною і несе великі загрози для національної безпеки України» [Про внесення змін до Кримінального кодексу України].

На сьогодні Україна є значно сильнішою у своїх можливостях боротьби з російськими інформаційними атаками та у контрпропаганді, порівняно з 2014 р. Втім, залишаються невирішеними деякі питання, такі як необхідність встановлення більш стабільної та якісної комунікації з населенням окупованих територій, у тому числі – з метою ведення контрпропагандистської діяльності. За твердженням А. Михайличенко, громадські та державні організації мають вагомий експертний та кількісний потенціал щоб проводити регулярну інформаційну роботу з жителями окупованих територій, у тому числі – розробляти та створювати теле- та радіопередачі, друкувати листівки для поширення на окупованих територіях, використовувати безліч інших альтернативних шляхів комунікації [Михайличенко, 2017, с. 62]. Проблема полягає передусім у державній підтримці та матеріальному забезпеченні таких ініціатив.

На сьогодні у суспільному просторі вже точиться дискусія, широке обговорення між журналістами, державними посадовцями, медіаменеджерами, експертами для окреслення подальших шляхів введення контрпропаганди в українських ЗМІ для боротьби із російськими наративами та брехнею. Однією з цілей такого обговорення може стати вироблення спільного для медіаспільноти документу щодо саморегуляції у висвітленні військових подій, щоб не допускати поширення інформації, яка може зашкодити військовим, силовим підрозділам тощо [Михайли-

ченко, 2017, с. 62–63]. Частково ця ідея вже реалізована станом на 2023 р. за допомогою військової цензури, контролю держави над ЗМІ, однак ця концепція потребує доопрацювання.

В умовах війни протидія пропаганді ворога повинна обов'язково узгоджуватися з військовими відомствами, а для широкого ефекту контрпропаганди до неї має бути залучене й громадянське суспільство. Відтак, важливою на сьогодні задачі України є налагодження взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства. Зокрема, зважаючи на досвід російської антиукраїнської пропаганди починаючи з 2014 р., можна зауважити, що росія приділяє значні зусилля для дискредитації ЗСУ в очах цивільного населення, особливо – на окупованих територіях. Одним із шляхів протидії формуванню ворогом негативного образу ЗСУ, недовіри до сил оборони серед цивільного населення є поліпшення комунікацій ЗСУ та громадянського суспільства, яке буде посередником із широкими масами населення.

Слід зазначити вже наявні успішні приклади взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питаннях протидії ворожій пропаганді. Зокрема, до таких можна віднести українські мережеві волонтерські проекти «Inform Naralm» та «Информационное сопротивление», а також центр «Миротворець», створені за співпраці з відомствами ЗСУ. Згадані проекти діють за схемою OSINT (Open source intelligence) – розвідувальної практики, яка передбачає пошук, вибір та збирання інформації, отриманої із відкритих джерел [Курбан, 2016, с. 218]. Основна частина роботи таких проектів – це системний аналіз наявної інформації із відповідною оцінкою та висновками, що дозволяють зрозуміти логіку та передбачити дії противника.

Зокрема, проект «Inform Naralm» (<https://informnaralm.org>) – це громадський проект з інформаційного висвітлення подій, що стосуються війни росії проти України, терористичної діяльності російських спецслужб. Команду проекту складають волонтери, серед яких журналісти, аналітики, перекладачі, громадські активісти, чинні та колишні військовослужбовці. До проекту долучаються й мешканці окупованих територій, допомагаючи у зборі цінної інформації.

Інший зразок співпраці військових та громадських активістів у сфері протидії російській пропаганді – це проект «Информационное сопротивление» (<http://sprotyv.info>). Це неурядовий проект, головним завданням якого є протидія в інформаційному полі зовнішнім загрозам, що виникають для України в основних сферах: військовій, економічній та енергетичній, а також у сфері інформаційної безпеки. Проект є ініціативою неурядової організації «Центр військово-політичних досліджень».

Одним із найважливіших OSINT проектів в українському інформаційному просторі є портал «Миротворець» (<https://psb4ukr.org/>), створений групою вчених та фахівців з дослідження ознак злочинів проти національної безпеки України, безпеки та міжнародного правопорядку. Портал був створений громадськими активістами з метою публікації персональних даних людей, які вчиняли та вчиняють

злочини проти України та її громадян.

Волонтери проекту «Миротворець» збирають, фіксують та зберігають інформацію щодо злочинів проти національної безпеки України. Фінансування центру відбувається шляхом краудфандингу. При цьому фахівці центру «Миротворець» активно співпрацюють з СБУ, ЗСУ, МВС України, Державною прикордонною службою, Державною пенітенціарною службою, іншими державними установами та комерційними структурами. Окрім даних, які фахівці центру розміщують у вільному доступі, ресурс також володіє масивом цінних непублічних даних, які надаються силовим відомствам та структурам України й держав-членів НАТО за офіційним запитом [Портников, 2018].

Саме діяльність центру «Миротворець» є одним із найбільш ілюстративних прикладів можливостей ефективної співпраці ЗСУ та громадянського суспільства. Співробітники центру разом із представниками силових та військових відомств України починаючи з 2015 р. здійснили більше 20 успішних спецоперацій, сутність яких полягала у: здобутті цінних даних про бойовиків так званих Л/ДНР, російських військово-службовців та найманців (операції «Гюльчатай», «Грибница», «Залёт», «Отжим» та ін.); отриманні цінних даних про плани росії щодо військової агресії проти України (операція «Барбариска»); перехопленні коштів та матеріальних ресурсів ворога (операція «Разводной ключ»).

Фахівці «Миротворця» здійснюють співпрацю із ЗСУ не лише у сфері контрпропаганди, але й долучаються до реальних бойових операцій. Наприклад, для операції «Гейша» (2016 р.) волонтери центру здійснили задачі поставки на контроль каналів комунікацій між мережею агентів-інформаторів розвідки так званої ДНР, унаслідок чого співробітники СБУ та МВС змогли ліквідувати цілу агентську мережу на підконтрольній Україні території [Зайцев, 2016].

Окрім зазначених найбільших та найвідоміших проектів серед ініціатив громадського суспільства у сфері протидії російській пропаганді можна відзначити також діяльність таких організацій, як громадсько-політична організація «Вільні люди». Її основні напрямки роботи – волонтерство, протидія сепаратистським виступам у 2014 р., деокупація інформаційного простору, у рамках якої у 2016 р. стартувала кампанія «Звільни інформпростір від окупантів», спрямована на очищення інформаційного простору та запобігання російській пропаганді в Україні [Вільні люди, 2016]. Результатами роботи організації «Вільні люди» у сфері контрпропаганди стало припинення трансляції шкідливого проросійського контенту десятками провайдерів, а також просування законів, що захищають інтереси українського інформаційного простору на законодавчому рівні. Зокрема, було прийнято законопроект № 3822-Д щодо 35% квот україномовного продукту в радіопросторі [Детектор медіа, 2016].

Аналіз досвіду функціонування таких волонтерських проектів засвідчує ефективність співпраці ЗСУ, інших силових структур України та громадянського суспільства у сфері протидії

російській пропаганді. Залучення волонтерів, громадських активістів до допомоги війську та державі у боротьбі зі шкідливим інформаційним контентом, ворожою пропагандою дозволяє не лише очищувати інформаційний простір України, але й ліквідувати ворога на полі бою або в тилу. Така спільна діяльність військових та громадського суспільства на практиці реалізує концепцію залучення громадян держави до забезпечення національної безпеки, викладену у Законі України «Про національну безпеку України» (ст. 12).

Сучасні ж виклики, з якими стикається Україна перед обличчям повномасштабної атаки агресора та екзистенційної загрози своїй державності, вимагають безперервного покращення комунікацій ЗСУ та суспільства у різних сферах, у тому числі й у сфері інформаційної безпеки та контрпропаганди. Колектив авторів на чолі з Л. Кравченко у довіднику «Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством» вказують наступні шляхи, за допомогою яких ЗСУ можуть підвищити взаємодію з громадянським суспільством: своєчасно і достовірно інформувати суспільство про свою діяльність на місцевому рівні (у тому числі через підготовку та періодичне оприлюднення «білих книг» про свою діяльність); широко залучати громадськість до обговорення найбільш гострих проблем національної безпеки в ході опрацювання відповідних рішень; створювати громадські експертні ради (з числа представників громадських організацій, діяльність яких може бути корисна для вирішення конкретних проблем); системно проводити спільні зустрічі та заходи; організувати спільні тренінги з питань взаємодії для силових структур та представників громадянського суспільства; вести активну інформаційну діяльність у ЗМІ та соціальних мережах тощо [Кравченко та ін., 2021].

Ці та інші заходи можуть допомогти врегулювати боротьбу з російською пропагандою та зробити її більш комплексною, злагодженою між силовими відомствами, ЗМІ та громадянським суспільством. Це здатне підвищити ефективність контрпропаганди України у протистоянні інформаційній війні рф проти нашої держави. Взаємодія ЗСУ з інститутами громадянського суспільства передбачає реалізацію широкого спектру комунікацій, кожна з яких спрямована на виконання як загальних так і спеціальних завдань та цілей. Наприклад, такими цілями можуть бути консолідація українського суспільства, підвищення рівня взаємної довіри громадян та ЗСУ тощо. При цьому структура такої взаємодії включає в себе нормативно закріплені механізми, серед яких слід виокремити, зокрема такі, як громадські експертизи і моніторинги, громадський контроль, волонтерська діяльність, консультації з громадськістю, науково-консультативна діяльність, підприємницькі ініціативи тощо.

Висновки. Відтак, Україна має чи не найбільший у

світі досвід протидії російським інформаційним атакам, та протистоїть їм щонайменше з 2014 р. За цей період часу рф досягали вагомих успіхів у своїх спробах роз'єднати українське суспільство, знизити довіру населення (особливо, сходу та півдня України) до української влади та ЗСУ, інших оборонних структур, деморалізувати українське суспільство на тлі спочатку гібридної, а пізніше й конвенційної повномасштабної війни. Та попри те, що потужна машина російської пропаганди за роки війни завдала Україні шкоди, українці з 2014 р. працювали і працюють над удосконаленням інформаційної гігієни, заходів контрпропаганди, протидії російській дезінформації.

На сьогодні Україна має багатий, однак досить розрізнений, не систематизований досвід боротьби з пропагандою. Досі відсутній єдиний підхід, єдина концепція у цьому питанні. Створення такої концепції неможливе без злагодженої взаємодії всіх зацікавлених у цій боротьбі органів – ЗСУ та його оборонних відомств, у тому числі тих, які займаються інформаційною безпекою держави, ЗМІ, а також громадянського суспільства. На сьогодні вже закладаються основи такої взаємодії, відпрацьовуються напрямки спільної протидії російській пропаганді ЗСУ та українського громадянського суспільства. Яскравими та успішними прикладами співпраці волонтерів, громадських активістів та ЗСУ й інших силових відомств України у галузі протидії російській пропаганді є проекти «Inform Naralm» та «Информационное сопротивление», «Миротворець», організація «Вільні люди». Втім, Україна повинна безперервно покращувати умови такої співпраці та розбудовувати систему стійких комунікацій між військом та громадянським суспільством щоб посилювати систему безпеки держави.

З одного боку, ЗСУ мають співпрацювати зі ЗМІ, громадськими організаціями та суспільством над спільними кроками у протидії російській пропаганді. З іншого боку, самі ЗСУ мають поліпшувати рівень своєї взаємодії з громадянським суспільством для максимально можливого в умовах війни його інформування щодо діяльності ЗСУ, забезпечення стійкої довіри населення до ЗСУ, що дозволить запобігати успішним інформаційним атакам росіян та спробам дискредитації ЗСУ за рахунок поширення серед населення дезінформації та панічних настроїв.

Перспективами подальших досліджень цього питання є вивчення механізмів та інструментів взаємодії ЗСУ та громадянського суспільства у питанні протидії російській пропаганді, які могли б застосовуватися на практиці та підвищувати інформаційну безпеку українських громадян; а також удосконалення стратегій і тактик такої взаємодії на рівні державних ЗМІ, громадських організацій, прес-служб відомств сил оборони України.

Список використаних джерел

- Leicester, J., 2022. People's war: Ukraine, Russia crowd-funding gear for troops. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-2e191c4629d0ceb12ce195cbe96aae> (22.08.2023). (in English).
- Близнюк, А. С., 2015. Пропаганда та контрпропаганда в умовах сучасної гібридної війни, *Наукові записки Інституту журналістики*, т. 60, с. 49–54.

- Богущий, П. П., 2021. Військово-правова парадигма взаємодії громадянського суспільства та сектору безпеки і оборони, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 9–12.
- Бурковский, П., 2017. Російська пропаганда про події в Україні: тенденції 2014 – 2016 років. URL: <https://cutt.ly/H2Glvjrp> (дата візиту: 22.08.2023).
- Вільні люди, 2016. «Вільні Люди» розпочинають кампанію «Звільни інформпростір від окупанта». URL: <http://surl.li/ljzhk> (дата візиту: 22.08.2023).
- Власти Крыма насчитали 7 убитых и 30 пропавших после якобы нападения «майдановцев». URL: <https://web.archive.org/web/20161221091955/http://podrobnosti.ua/968524-vlasti-kryma-naschitali-7-ubityh-i-30-propavshih-posle-jakoby-napadenija-majdanovtsev.html> (дата візиту: 22.08.2023).
- «Громадянське суспільство України в умовах війни–2022» – звіт за результатами дослідження. URL: <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> (дата візиту: 22.08.2023).
- Дашкова, К. С., 2021. Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 16–19.
- Денисюк, Ж. З., 2021. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики, *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*, т. 32 (71), № 2, с. 46–51.
- Детектор медіа, 2016. Рада ухвалила компромісний закон щодо квоти пісень українською мовою на радіо. URL: <http://surl.li/ljzhh> (дата візиту: 22.08.2023).
- Дзюба, В. Т., 2021. Шляхи удосконалення системи цивільно-військового співробітництва в Україні, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 22–23.
- Дроботов, С. А., 2019. Громадянське суспільство і забезпечення національної безпеки української держави, *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, т. 3, с. 14–18.
- Загурська-Антонюк, В. Ф., 2020. Політично-інформаційні безпекові механізми в українській державній системі у контексті геополітичних змін, *Державне управління: удосконалення та розвиток*, № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_2_10 (дата візиту: 22.08.2023).
- Зайцев, Р., 2016. Отчет о проведенной Центром Миротворец спецоперации «Гейша». URL: <https://myrotvorets.news/otchet-o-provedennoj-spetsoperatsyy-gejsa/> (дата візиту: 22.08.2023).
- Коропатнік, І., 2016. Мета і принципи взаємодії Збройних Сил України та громадянського суспільства, *Jurnalul juridic national: teorie și practică*, Nr. 3(19), p. 77–82.
- Кравченко, Л. О., Нікітюк, Т. А., Лукічов, В. Л., Арнаутова, В. В., 2021. *Взаємодія Збройних сил України з громадянським суспільством: довідник*, Київ, 48 с.
- Курбан, О. В., 2016. *Сучасні інформаційні війни в мережевому он-лайн просторі: навчальний посібник*, Київ: ВІКНУ, 286 с.
- Лапасев, Ю., 2017. Контргра. Як зупинити російські фейки. [URL: <http://surl.li/endjr> (дата візиту: 22.08.2023)].
- Михайличенко, А., 2017. Контрпропаганда в українських ЗМІ, реалії сьогодення, *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, V (21), I.: 130, p. 59–64.
- Назарова, Є., 2022. Про рух опору на окупованих територіях: у чому він проявляється і які наслідки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ruh-opir-okupovana-teritoriya/31869986.html> (дата візиту: 22.08.2023).
- Онщенко, Н. М., Сунегін, С. О., 2023. Правове забезпечення взаємодії збройних сил України з громадянським суспільством: концептуальні засади, *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*, No. 5 (19), с. 113–321.
- Онопрієнко, С. Г., 2021. Проблеми інформаційної безпеки взаємодії суб'єктів публічного адміністрування з громадськістю, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 59–61.
- Пашинський, В. Й., 2021. Функції громадянського суспільства як суб'єкта адміністративно-правового забезпечення оборони держави, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 65–68.
- Петручок, Ю., 2018. Пропаганда як метод інформаційної війни Російської Федерації проти України, *Збірник тез Міжнародної студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання»*, Тернопіль: ТНТУ, Т. 2, с. 183–184.
- Попова, Т., 2014. Як виграти інформаційну війну на Донбасі? URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/07/9/7031357/> (дата візиту: 22.08.2023).
- Портников, В., 2018. Феномен «Миротворця». URL: <https://www.svoboda.org/a/29275087.html> (дата візиту: 22.08.2023).
- Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення кримінальної відповідальності за пропаганду ідеології «руського міра». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji04665i?ed=2021_03_17 (дата візиту: 22.08.2023).
- Про Національну безпеку України: Закон України від 21 черв. 2018 року № 2469–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата візиту: 22.08.2023).
- Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (дата візиту: 22.08.2023).
- Севост'яненко, Д. О., 2021. Громадський нагляд за сектором безпеки і оборони у сфері військово-технічного співробітництва, *Взаємодія громадянського суспільства з сектором безпеки і оборони: сучасні виклики: тези доп. учасників наук.-практ. конф.*, Харків, с. 78–80.
- Чернишова, Т. О., 2021. Контрпропаганда в Україні реалії та перспективи, *V Міжнародна наукова конференція Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Сучасна війна: гуманітарний аспект»: збірник матеріалів*, Харків: Факт, с. 149–152.
- Юринець, Ю. Л., 2022. Прикладні проблеми забезпечення контрпропагандистської діяльності в Україні, *Права людини в епоху цифрових трансформацій: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*, Т. 1, Тернопіль: Вектор, с. 244–246.

References

- Blyzniuk, A. S., 2015. Propahanda ta kontrpropahanda v umovakh suchasnoi hibrydnoi viiny [Propaganda and counter-propaganda in the conditions of modern hybrid warfare], *Naukovi zapysky Instytutu zhurnalistyky*, T. 60, s. 49–54. (in Ukrainian).
- Bohutskiy, P. P., 2021. Viiskovo-pravova paradyhma vzaiemodii hromadianskoho suspilstva ta sektoru bezpeky i oborony [The military-legal paradigm of interaction between civil society and the security and defense sector], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, s. 9–12. (in Ukrainian).
- Burkovskiy, P., 2017. Rosiiska propahanda pro podii v Ukraini: tendentsii 2014–2016 rokiv [Russian propaganda about events in Ukraine: trends of 2014–2016]. URL: <https://cutt.ly/H2Glvjp> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Chernyshova, T. O., 2021. Kontrpropahanda v Ukraini realii ta perspektyvy [Counter-propaganda in Ukraine, realities and prospects], V Mizhnarodna naukova konferentsiia Kharkivskoho natsionalnoho universytetu Povitrianykh Syl imeni Ivana Kozheduba «Suchasna viina: humanitarnyi aspekt»: zbirnyk materialiv, Kharkiv: Fakt, s. 149–152. (in Ukrainian).
- Dashkova, K. S., 2021. Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky [Interaction of civil society with the security and defense sector: modern challenges], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, s. 16–19. (in Ukrainian).
- Denysiuk, Zh. Z., 2021. Propahanda ta kontrpropahanda v konteksti stratehii derzhavnoi informatsiinoi polityky [Propaganda and counter-propaganda in the context of state information policy strategies], *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriia: Derzhavne upravlinnia*, T. 32 (71), № 2, s. 46–51. (in Ukrainian).
- Detektor media, 2016. Rada ukhvalyla kompromisnyi zakon shchodo kvoty pisen ukrainskoiu movoiu na radio [The Council adopted a compromise law regarding the quota of songs in Ukrainian on the radio]. URL: <http://surl.li/ljzhh> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Drobotov, S. A., 2019. Hromadianske suspilstvo i zabezpechennia natsionalnoi bezpeky ukrainskoi derzhavy [Civil society and ensuring the national security of the Ukrainian state], *Aktualni problemy vitchyznianoj iurysprudentsii*, T. 3, s. 14–18. (in Ukrainian).
- Dziuba, V. T., 2021. Shliakhy udoskonalennia systemy tsyvilno-viiskovoho spivrobotnytstva v Ukraini [Ways to improve the system of civil-military cooperation in Ukraine], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, s. 22–23. (in Ukrainian).
- «Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny–2022» – zvit za rezultatsy doslidzhennia [“Civil society of Ukraine in conditions of war–2022” – report on the results of the study]. URL: <https://ednannia.ua/news/nashi-novini/12447-gromadyanske-suspilstvo-ukrajini-v-umovakh-vijni-2022-zvit-za-rezultatami-doslidzhennya> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Iurynets, Yu. L., 2022. Prykladni problemy zabezpechennia kontrpropahandystskoi diialnosti v Ukraini [Applied problems of ensuring counter-propaganda activities in Ukraine], *Prava liudyny v epokhu tsyfrovyykh transformatsii: Materialy KhII Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii*, t. 1, Ternopil: Vektor, s. 244–246. (in Ukrainian).
- Koropatnik, I., 2016. Meta i pryntsyipy vzaiemodii Zbroinykh Syl Ukrainy ta hromadianskoho suspilstva [Purpose and principles of interaction between the Armed Forces of Ukraine and civil society], *Jurnalul juridiic national: teorie si practica*, № 3(19), p. 77–82. (in Ukrainian).
- Kravchenko, L. O., Nikitiuk, T. A., Lukichov, V. L., Arnautova, V. V., 2021. *Vzaiemodiia Zbroinykh syl Ukrainy z hromadianskym suspilstvom: dovidnyk* [Interaction of the Armed Forces of Ukraine with civil society: a guide], Kyiv, 48 s. (in Ukrainian).
- Kurban, O. V., 2016. *Modern information wars in the online network space: a study guide* [Modern information wars in the online network space: a study guide], Kyiv: VIKNU, 286 s. (in Ukrainian).
- Lapaiev, Yu., 2017. Kontrhra. Yak zupynyty rosiiski feiky [Counterplay. How to stop Russian fakes]. URL: <http://surl.li/endjr> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Leicester, J., 2022. People’s war: Ukraine, Russia crowd-funding gear for troops. URL: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-kyiv-2e191c4629d0cecb12ce195cbe96aae> (22.08.2023).
- Mykhailychenko, A., 2017. Kontrpropahanda v ukrainskykh ZMI, realii sohodennia, Science and Education a New Dimension [Counter-propaganda in the Ukrainian mass media, realities of today], *Humanities and Social Sciences*, V (21), I.: 130, p. 59–64. (in Ukrainian).
- Nazarova, Ye., 2022. Pro rukh oporu na okupovanykh terytoriiakh: u chomu vin proiavlaietsia i yaki naslidky [About the resistance movement in the occupied territories: how it manifests itself and what are the consequences]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ruh-opir-okupovana-teritoriya/31869986.html> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Onishchenko, N. M., Suniehin, S. O., 2023. Pravove zabezpechennia vzaiemodii zbroinykh syl Ukrainy z hromadianskym suspilstvom: kontseptualni zasady [Legal provision of the interaction of the armed forces of Ukraine with civil society: conceptual foundations], *Zhurnal «Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii»*, № 5 (19), s. 113–321. (in Ukrainian).
- Onopriienko, S. H., 2021. Problemy informatsiinoi bezpeky vzaiemodii subiektiv publichnoho administruvannia z hromadskistiu [Information security problems of the interaction of subjects of public administration with the public], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, s. 59–61. (in Ukrainian).
- Pashynskiy, V. Y., 2021. Funktsii hromadianskoho suspilstva yak subiekta administratyvno-pravovoho zabezpechennia oborony derzhavy [Functions of civil society as a subject of administrative and legal provision of state defense], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf.*, Kharkiv, s. 65–68. (in Ukrainian).
- Petruchok, Yu., 2018. Propahanda yak metod informatsiinoi viiny Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy [Propaganda as a method of information warfare of the Russian Federation against Ukraine], *Zbirnyk tez Mizhnarodnoi studentskoi naukovotekhnichnoi konferentsii «Pryrodnychi ta humanitarni nauky. Aktualni pytannia»*, Ternopil: TNTU, T. 2, s. 183–184. (in Ukrainian).
- Popova, T., 2014. Yak vyhryty informatsiinu viinu na Donbasi? [How to win the information war in Donbas?] URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/07/9/7031357/> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Portnykov, V., 2018. Fenomen «Myrotvortsia» [The “Peacemaker” phenomenon]. URL: <https://www.svoboda.org/a/29275087.html> (22.08.2023). (in Russian).
- Pro Natsionalnu bezpeku Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 21 cherv. 2018 roku № 2469–VIII [On National Security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 21 №2469–VIII of 2018.]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (22.08.2023). (in Ukrainian).
- Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku «Pro Stratehiu voiennoi bezpeky Ukrainy» [On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine dated March 25, 2021 “On the Military Security Strategy of Ukraine”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text> (22.08.2023). (in Ukrainian).

Pro vnesennia zmin do Kryminalnogo kodeksu Ukrainy shchodo vstanovlennia kryminalnoi vidpovidalnosti za propahandu ideolohii «ruskoho mira» [On the introduction of amendments to the Criminal Code of Ukraine regarding the establishment of criminal liability for the propaganda of the ideology of the “Russian world”]. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/ji04665i?ed=2021_03_17 (22.08.2023). (in Ukrainian).

Sevostianenko, D. O., 2021. Hromadskyi nahliad za sektorom bezpeky i oborony u sferi viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva [Public oversight of the security and defense sector in the field of military-technical cooperation], *Vzaiemodiia hromadianskoho suspilstva z sektorom bezpeky i oborony: suchasni vyklyky: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf., Kharkiv, s. 78–80.* (in Ukrainian).

Vilni liudy, 2016. «Vilni Liudy» rozpochynaiut kampaniiu «Zvilny informprostir vid okupanta» [“Free People” launch the campaign “Free the information space from the occupier”]. URL: <http://surl.li/ljzhk> (22.08.2023). (in Ukrainian).

Vlasti Kryima naschitali 7 ubityih i 30 propavshih posle yakoby napadeniia «maydanovtsev» [The Crimean authorities counted 7 killed and 30 missing after the alleged attack of the “Maidanites”]. URL: <https://web.archive.org/web/20161221091955/http://podrobnosti.ua/968524-vlasti-kryma-naschitali-7-ubityh-i-30-propavshih-posle-jakoby-napadeniia-majdanovtsev.html> (22.08.2023). (in Russian).

Zahurska-Antoniuk, V. F., 2020. Politychno-informatsiini bezpekovi mekhanizmy v ukrainskii derzhavni systemi u konteksti heopolitychnykh zmin [Political and informational security mechanisms in the Ukrainian state system in the context of geopolitical changes], *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, №2.* URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2020_2_10 (22.08.2023). (in Ukrainian).

Zaytsev, R., 2016. Otchet o provedennoy tsentrom Myrotvorets spetsoperatsyy «Heysha» [Report on the «Geisha» special operation carried out by the Peacemaker Center]. URL: <https://myrotvorets.news/otchet-o-provedennoj-spetsoperatsyy-gejsa/> (22.08.2023). (in Russian).

Viktor Lehkodukh

Postgraduate of graduate school of Hetman Petro Sahaidachnyi National Army Academy, Lviv

INTERACTION OF THE ARMED FORCES OF UKRAINE AND CIVIL SOCIETY IN COUNTERING RUSSIAN PROPAGANDA

This article examines the interaction problem between the Armed Forces of Ukraine and civil society in countering Russian propaganda. The idea that civil society in Ukraine is a permanent participant in public and political processes and performs a compensatory function against the background of the limited internal potential of state-management influence and institutions of state power in matters of ensuring national security is substantiated. The article clarifies the specifics of the interaction between the Armed Forces and civil society within the framework of conventional warfare and against the background of hybrid, informational warfare. It was found out that Ukrainian civil society has significant experience in protecting national interests and helping the defense forces of Ukraine since 2014. During the entire period of the hybrid war, the possibilities and effectiveness of interaction between the Armed Forces of Ukraine and civil society in matters of state defense have significantly increased and reached their peak against the background of a full-scale invasion in 2022. The article discusses the topic of Russian propaganda against Ukrainian civil society and reveals the main stages of the periodization of Russia’s information war against Ukraine, the features of special information operations, and their effectiveness since 2014. It is established that Ukraine, having no productive means of combating the enemy at the beginning of the modern confrontation with Russian propaganda, today has accumulated a significant arsenal of resources, including the capabilities of mass media, state defense forces, and civil society. Based on the study of the possibilities of interaction between the Armed Forces of Ukraine and civil society in countering Russian propaganda, the author concluded that today, Ukraine has rich but scattered, unsystematized experience in combating propaganda. An essential task in the framework of the interaction of the Armed Forces of Ukraine and civil society in this matter is the creation of a single concept that will help coordinate the interaction between all the bodies of the Armed Forces of Ukraine involved in the information struggle and its defense departments, mass media, as well as civil society. It was established that the Armed Forces should cooperate with mass media, public organizations, and society on joint steps to counter Russian propaganda, as well as to improve the level of their interaction with civil society.

Keywords: *Armed Forces of Ukraine, civil society, information warfare, Russian propaganda, countering propaganda.*